

TÜRKİYE'DE SOSYAL SERMAYE KAPSAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK)'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİR SOSYO-EKONOMİK KALKINMA SÜRECİNDEKİ ROLÜ

Arş. Gör. Mehmet DEMİRAL
Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Politikası A.B.D.

Özet

Türkiye'de sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması için en önemli gereklilik, toplumsal mutabakat ile hazırlanmış, alt yapısı kurulmuş, uzun vadeli ve sürekliliği olan stratejik planlardır. Bu bağlamda daha önce hazırlanan kalkınma planlarının yerel dinamiklerin katılımından uzak olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca merkeze uzak kırsal kesimin ihtiyaçları ile bu planların yeterince örtüşmemesi uygulama sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Günümüzde Ulusal Kalkınma Planları (UKP)'nin merkezden taşraya doğru değil, taşradan merkeze doğru olması zorunluluğu doğmuştur. Bu doğrultuda, Türkiye'nin öncelikle yerel alt yapıyı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) da bu alt yapı geliştirme çalışmalarını destekleyerek ve toplumun planlama faaliyetine katılımını sağlayarak uygulanabilir, akılcı ve gerçekçi planlar hazırlanması sürecine yardımcı olabilirler. Bunun için öncelikli yapılması gereken, toplumdaki ekonomik ve sosyal birimlerin, hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasına katılımlarının sağlanması, hükümet ile toplumsal kesimler arasında ve toplumsal kesimlerin kendi içindeki uzlaşma ve işbirliğinin güçlendirilmesidir. Bunun da en kolay yolu, o yöreyi en iyi bilen ve bu bölgeleri çalışma alanı olarak seçmiş, faaliyet alanları çok çeşitli olan STK'ların aracı olarak kullanılmasıdır.

STK'lar günümüzde yaşanan demokratikleşme, sivilleşme ve yerelleşme süreciyle birlikte ülkelerin sosyo-ekonomik yapısında gettikçe daha fazla yer almaktadırlar. Bu çalışma, bu doğrultuda, sosyal sermayenin bir parçası olarak ele alınan STK'ların, ülkelerin sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma sürecindeki yeri ve önemini Türkiye kapsamında ele almaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal sermaye, STK, sosyo-ekonomik kalkınma, sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma, kırsal kalkınma, Türkiye

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS (NGO) WITHIN THE CONTEXT OF SOCIAL CAPITAL ON SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT PROCESS IN TURKEY

Abstract

The most important necessity for being provided of sustainable socio-economic development is strategic plans which are constant and long term, prepared with social agreement, have infrastructure. In this context, the participating deficiencies of local actors are seen about previous plans. Besides, the disaccording of the provinces' requirements with these prior plans exposes implementation difficulties. Nowadays, it has become a necessity that National Development Plans (NDP) must be to center from provinces, not from center to provinces. Because of this, before all else, Turkey should do workings for developing local infrastructure. Non-governmental Organizations (NGO) can assist to the practicable, rationalistic, realistic plans preparation process, supporting these infrastructure development workings and providing the public participation to the planning activities. For that reason, the necessity that must be done is achieving the participation of economic and social groups in society to the government's policy making process and strengthening the accords and collaborations between civic authorities and civilian population and also between civilian groups themselves. The line of least resistance for this is using the NGOs that know those districts best, chose these regions as working areas and have different workspaces.

With the lately democratization, civilization and localization process, NGOs have taken more and more place in countries' socio-economic structures. This study aims to emphasize the role and importance of NGOs as a part of social capital on countries' sustainable socio-economic development process within the context of Turkey.

Key words: Social capital, NGO, socio-economic development, sustainable socio-economic development, rural development, Turkey

Giriş

Ekonomik kalkınma, sadece milli gelirdeki artışı ifade etmemektedir. Bu artışın toplumun yaşayışında, sosyo-ekonomik yapılarında, refah düzeylerinde ve eğitimden kültür özelliklerine kadar birçok alanda meydana getirdiği değişimleri kapsayan çok yönlü bir kavramdır. Artık ülkeler büyürken, aynı zamanda mevcut eğitim, adalet, sağlık, savunma gibi alanlarda da gelişerek sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek ve aynı zamanda bunu sürekli ve sürdürülebilir hale

getirmek durumundadırlar.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar); kamu yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kâr amacı gütmeyen, demokratik bir işleyişe sahip, bürokratik donanımdan uzak ve belirli toplumsal amaçlara ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir (Kaya, 2006). Kalkınma sürecine girmiş ülkelerde sayıları da gittikçe artan STK'lar sosyal hayatın vazgeçilmez bir unsuru ve gelişen ekonomilerin aynı zamanda kalkınması için gerekli kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumlar ülkelerin hazırlamış olduğu kalkınma programlarında yerel dinamikleri harekete geçirmek hususunda gittikçe artan bir öneme de sahip olmuşlardır.

1960 yılından itibaren 5 yıllık kalkınma programları ile sosyo-ekonomik kalkınma sürecini yakalamaya çalışan Türkiye'de uygulamaya konulan kalkınma programlarının ekonomik istikrarın sağlanması, büyümenin ve sanayileşmenin hızlandırılması; üretimin, yatırımların ve verimliliğin artırılması, ekonomiye rekabet gücü kazandırılması, istihdamın geliştirilerek işsizliğin azaltılması, işgücü niteliğinin yükseltilmesi, yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının iyileştirilmesi gibi ekonomik hedefleri vardır. Bu ekonomik hedeflerin yanında, hazırlanan kalkınma planlarının, sosyal adaletin sağlanması, sosyal devlet anlayışının gereği olarak kamu hizmetlerinin geliştirilmesi, çalışma hayatının demokratikleştirilmesi, ülke demokrasisinin daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gibi temel sosyal amaçları da bulunmaktadır. Tüm bu sosyo-ekonomik amaçlara ulaşmak için STK gibi kurumların üstleneceği işlevler de gittikçe artan bir öneme sahip olmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma hedefi içinde dünyada ve ülkemizde sayıları ve işlevleri gittikçe artan STK faaliyetlerinin önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle sosyal sermaye kavramı ele alındıktan sonra, kalkınmanın sosyo-ekonomik boyutunu ele alan kalkınma ilkelerine değinilmektedir. Bir sonraki kısımda STK'ların temel işlevlerinin ele alındığı bu çalışmada ayrıca STK'ların ekonomikişlevleri Türkiye kapsamında ortaya konulmaktadır. Son kısımda ise, Türkiye'de sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma ve STK ilişkisinin ele alındığı bu çalışma tüm makalenin ana fikri niteliğinde olan ve yolsuzluk-yoksulluk ilişkisine de ayrıca değinilen sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

1. Sosyal Sermaye

Sosyal sermayenin gerçekten bir sermaye olup olmadığı tartışılardursun (Sobel, 2002: 143-144) iktisadi varlık zengini fakat sosyal sermayeden yoksun toplumların sosyo- ekonomik kalkınmada çektikleri

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

sıkıntılar sürdürülebilir bir kalkınma sürecine girmede sosyal sermayenin önemini vurgular niteliktedir. Bununla birlikte yapılan bazı çalışmalarda sosyal sermaye ile ekonomik büyüme (Beugelsdijk ve Smulders, 2004: 29-33) ve sanayileşme (Miguel, 2005: 9-14) arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ilişkilerin olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Tüm bu gelişmeler sosyal sermayenin, gerçekten bir sermaye olduğu tezini savunanlara dayanak teşkil etmektedir.

Toplumlar sahip oldukları insan ve doğal kaynaklar, teknoloji ve buldukları jeo- politik konumun yanı sıra, sosyal sermayeleri sayesinde kalkınabilir ve çağdaş toplumlar seviyesine ulaşabilirler. Sosyolojik anlamda sosyal sermaye; ekonomik kalkınmayı etkileyen toplumun sahip olduğu normlar, kurallar, ağlar, iletişim ve karşılıklı güven olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sermaye kavramı ekonomide ise yeni bir yaklaşıma temel oluşturmaktadır; sosyal sermaye, etkin bilgi ekonomisi ve öğrenen toplum inşa edilmesinde katılımcı yurttaşlığın önemine ve karşılıklı saygıya vurgu yapmaktadır (KOSGEB, 2005: 4).

Sosyal sermaye; toplumu bir arada tutan ve toplumun siyasi, kültürel ve sosyo-ekonomik alanda gelişmesini etkileyen örfler, adetler, gelenekler, görenekler, insan ilişkileri ile ulusal ve uluslararası ilişkileri belirleyen kurallar bütünüdür. Yani sosyal sermaye bir toplumda sivil sorumluluk duygusunu içinde barındıran, bir toplumu sadece insan kitlesinden bir değer haline getiren, toplumun işlevselliğini sağlayan nedendir (Sobel, 2002: 139-140). Bu bağlamda sosyal sermaye toplumun dokusunu bir arada tutan, adeta tutkal işlevi gören bir bağlıdır. Toplumdaki birlik ve beraberliği hissettiren, bu özellikleri koruyan, ortak gereksinimlerle ortak amaçlar belirleyen ve bu doğrultuda sürdürülebilir bir gelişim sağlayan güçtür (Şişmanyazıcı, 2002: 50-53). Bununla birlikte çalışmada, sosyo-ekonomik kalkınmaya bir katkısının olmadığı düşüncesinden hareketle üzerinde durulmasa da, sosyal sermaye bir toplumun sadece olumlu yönlerini değil aynı zamanda olumsuz ortak değerlerini, yani toplumun ortak menfaatlerine karşı amaçlar güden grupların özelliklerini ve faaliyetlerini de içermektedir. Fakat sosyo-ekonomik kalkınma ile birlikte gelen eğitim, hukuk ve adalet seviyesindeki gelişmeler, bu tür marjinal ve bireyci hareketleri elimine edebilmektedir.

Bir toplumun özellikle sosyo-ekonomik alanda başarılı olması, farklı ölçeklerdeki örgütlere somut alanda kaynak ayrılmasının yanında, sosyal sermaye gibi soyut bir alana da yatırım yapılmasına bağlıdır. Bireylerin, kurumların ve devletin birbirleri ile olan ilişkilerinde sosyal sermayenin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi karşılıklı güven, diyalog ve işbirliğine, kısacası sosyal sorumluluk konseptinin iyi algılanıp, uygulanmasına bağlıdır (Şişmanyazıcı, 2002: 50-53). Abay (2004: 276)'ın

çalışmasında belirttiği üzere, sivil toplum anlayışının toplumların sosyo-kültürel yapılarına ve inançlarına göre biçimleştiği görülmektedir. Bu durumda sosyal sermayeyi oluşturan bu değerlerin aynı zamanda sivil toplumu şekillendirdiği görülmektedir. Toplumun sosyal sermayesi tarafından biçimlendirilen STK'ların bir ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasına etkisinin anlaşılabilmesi için öncelikle kalkınma ilkelerinin bilinmesi bu çalışma için önem arz etmektedir.

2. Kalkınma İlkeleri

Dünya Bankası'nın çalışmalarında sosyal sermaye kavramı, sürdürülebilir kalkınma araştırmalarının bir parçası olarak ele alınmış ve ekonomide geniş bir faaliyet alanı kazanmıştır. Yapılan birçok çalışmada sürdürülebilir kalkınmanın üç bölüme ayrıldığı görülmektedir; ekolojik sürdürülebilir kalkınma, ekonomik sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal sürdürülebilir kalkınma (KOSGEB, 2005: 20). Ekonomik kalkınmanın belirtilen her üç bölümünde de sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için bazı ilkeler mevcuttur.

2.1. Mekansal Duyarlılık

Türkiye'de bölgesel gelişmişlik farklılıklarına bağlı olarak kırsal alanların karşılaştığı sorunlar, sahip olduğu özellik ve potansiyeller hem nitelik hem de nicelik açısından geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. Bu nedenle, kırsal alanların çeşitliliğini ve bölgelere göre farklılaşan şartlarını göz önünde bulunduran bir yaklaşım benimsenerek, uygulanacak tedbirlerin, bölgesel ihtiyaçlara cevap verecek ve yerel potansiyelleri harekete geçirecek şekilde önceliklendirilerek belirlenmesine özen gösterilmesi gerekmektedir (DPT, 2006a: 11).

Bölgesel ve yerel düzeyde kırsal kalkınmaya yönelik tedbir ve faaliyetler, bölgesel gelişme plan ve programları ile tutarlı bir şekilde uygulamaya konulmalıdır. Hazırlanacak bölgesel kalkınma plan ve programlarında kırsal kalkınmaya yönelik olarak bir strateji temel alınmalı; bölgelerde bölgesel gelişme ile kırsal kalkınma politika ve uygulamaları arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Kırsal kalkınmanın hızlandırılması ve kır-kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacıyla görece az gelişmiş kırsal alanlara öncelik verilmelidir.

2.2. İşbirliği ve Katılımcılık

Kalkınma sürecinin sürdürülebilmesinde kır-kent dengeli kalkınması büyük önem arz etmektedir. Bunun için öncelikle kırsal sürdürülebilir kalkınma stratejileri geliştirilmelidir. Kırsal kalkınma stratejilerinin

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

gerçekleştirilmesinde (DPT, 2006a: 11);

- Ulusal ve yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim, üniversiteler ve STK'lar arasında işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesi,
- Kamu hizmetlerinin ilgili kamu kurumlarınca etkin bir koordinasyon içerisinde sunulması, mümkün olan koşullarda hizmet sunumunun ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde gerçekleştirilmesi,
- Ekonomik ve sosyal gelişmeye yönelik olarak sivil toplum, üretici örgütlenmeleri, yerel işbirliklerinin geliştirilmesi suretiyle aktif katılımcılığın sağlanması,
- Kırsal kalkınma faaliyetlerinde sahiplenmenin sağlanabilmesi için hazırlanan projeden fayda sağlayacak olanların maliyetlere katılmasıyla eş finansman katkısı sağlanmasının esas alınması gerekmektedir.

2.3. Sosyal Boyut

Kırsal kesimde; ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla sürdürülebilir iş ve yaşam koşullarını sağlamak için (DPT, 2006a: 12):

- Kırsal ekonominin gelişiminin istikrarlı bir yapıya kavuşturulması, tarımsal ve tarım dışı faaliyetlerde bulunan işletmelerin ekonomik sürekliliğinin gözetilmesi,
- Tarımsal yapıdaki teknoloji temelli dönüşüm sürecinde ortaya

çıkabilecek işsizlik* sorununun neden olacağı sosyo-ekonomik olumsuz

etkilerin; tarımsal gelirin yanında, pazarlama, tarımsal sanayi, tarım teknolojisi, tarımsal eğitim, yöresel turizm, el sanatları vb. ile sağlanacak farklı kazançlarla ortaya çıkacak “gelir çeşitlendirilmesi” yoluyla en aza indirilmesi,

- Sosyal ve kültürel hayatın zenginleştirilmesi,
- Ekonomik faaliyetlerin; çevre, doğal kaynaklar, tarihi ve kültürel varlıklar üzerindeki etkilerinin izlenmesi ve olumsuz etkilerinin önlenmesine yönelik kurumlar arası işbirliği, ve
- Kamu yatırımlarında ve kamu hizmetleri sunumunda süreklilik gerekmektedir.

2.4. Sosyal Katılım

Sosyo-ekonomik bakımdan büyük önem taşıyan kırsal kalkınmada, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalan veya bu risk altında olan

* Teknolojinin ilerlemesi sonucunda insandan oluşan iş gücünün yerini ilerleyen iş

makinelerinin almasıyla görülen işsizliktir ve “teknolojik işsizlik” olarak adlandırılmaktadır. birey ve grupların sosyo-ekonomik hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilecek toplumsal dayanışma ile bütünleşmenin sağlanmasının gerekliliği önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (DPT, 2006a: 12).

Sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmanın temeli olan insan kaynaklarının ve toplumsal yapının güçlendirilmesi amacıyla, kimsesiz kadın ve çocuklar, eski hükümlüler, yaşlılar, özürlüler, şiddet mağdurları, madde bağımlıları, eğitimsizler, mesleksizler ve tarım sektöründe çalışan vasıfsız gizli işsizler gibi dışlanma riskiyle karşı karşıya olan dezavantajlı grupların kamusal hizmetlere erişimlerinin iyileştirilmesi, üretici bireyler olarak ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, gelecek nesillerinde ihtiyaçlarını karşılayacak bir çevrenin bırakılması, sosyal ve doğal kaynakların toplum yararına verimli bir şekilde kullanılması (HRSDC, 2001: 5-6), yoksulluk riskinin en aza indirilmesi, proje ve faaliyetlerde söz konusu kesimlere sorumluluk vererek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması göz önünde bulundurulmalıdır.

2.5. Yolsuzlukla Mücadele

Türkiye 1961 yılından bu yana anayasal anlamda, tüm kesimlerin dengeli bir şekilde kalkındırılacağı prensibine dayanan bir sosyal devlet olmasına rağmen, kronikleşen ve yaygınlaşan yoksulluk sorununa karşı kalıcı bir çözüm stratejisi oluşturma bakımından yetersiz kalmıştır. Şüphesiz, bunun böyle olmasının aşında makro ekonomik istikrarsızlıklar (özellikle enflasyon), istihdam imkanlarının yetersizliği ile yoksul kişi ve ailelere dönük çok amaçlı ve kapsamlı sosyal politikaların geliştirilmemiş olması yer almaktadır (Altay, 2005: 167).

Sürdürülebilir kalkınma sürecine girememiş, yoksulluk oranlarının yüksek olduğu ülkelerde ‘yolsuzluk’ oranlarının da yüksek olduğu göze çarpmaktadır. UNDP’nin 2005 yılında yayınladığı insani gelişme raporuna göre, Türkiye Uluslararası Yolsuzluk Endeksi’nde 133 ülke içinde 75. Sırada yer alarak aşırı ‘çok yolsuz’ bir ülke konumunda görünmektedir. Bir toplumda yolsuzluğun artmasının önemli toplumsal refah kayıplarına ve dolayısı ile yoksulluğun artmasına neden olduğu bilinmektedir (Altay, 2005: 169-170).

Devletin kamu kurumları ve bunların dışındaki STK’lar arasındaki

ilişki güçlendirilerek yasal bir zemine oturtulmadıkça, sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması mümkün görünmemektedir. Türkiye’de halkın yüksek oranlarda güçlkle ödediği, kalkınmaya ve halkın hizmetine harcanması gereken paralar, karmaşık ilişkiler yumağı içinde kaybolmaktadır. 2001 yılı içinde batık bankaları kurtarmak için 12 milyar dolar harcanırken, buna karşılık, o yıl için devlet bütçesinden Sağlık Bakanlığı’na sadece 1.8 milyar dolar pay ayrılması, işin boyutlarını anlamaya yetecektir. Bu durum karşısında giderek kronikleşen yolsuzluk olgusunun daha fazla derinleşmesine ve sosyo-ekonomik yapıyı daha fazla yıpratmasına izin vermemek amacıyla, köklü ve acil çözümler üretilmesi zorunluluğu gün geçtikçe artan bir önem kazanmaktadır (Özsemerci, 2005: 1). Bu belirsizliğin giderilerek daha saydam bir zeminde hesap sorulabilirlik oluşturulmasında ve halkın seçmiş olduğu yöneticileri aynı zamanda da denetleyebilmesi için STK’lara çok iş düşmektedir. Bunun için STK’lar yoksulları, dezavantajlı gurupları, haksızlığa uğrayanları, sosyal haklara yeterince ulaşamayanları ve yolsuzluğun kaybettirdiği kesimleri örgütleyici faaliyetlerde bulunarak birlikte karşı duruş ortamı geliştirmelidirler. Günümüzde STK’lar siyaset başta olmak üzere tüm sosyo-ekonomik alanda her şekilde protestolarla rahatsızlıklarını dile getiren açıklamalar yaparak gündem oluşturabilmektedirler. Aynı zamanda STK’ların birlikte hareket etmeleri durumunda siyasi otorite üzerinde caydırıcı etkileri de olmaktadır.

3. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Ve Temel İşlevleri

Günümüzde değişen yapıları ve işlevlerine kadar STK’lar dünyada açlıkla uğraşmaktaydılar. Yakın döneme kadar bu kuruluşlar kendi rollerini, sanayileşmiş ülkelerdeki gıda fazlasını, sanayileşmemiş olan ülkelerdeki gıda eksikliğine aktarım mekanizması olarak görmekteydiler. Başta Avrupa Birliği (AB) ülkeleri olmak üzere yaygın olan tarım sübvansiyonları ile birlikte ortaya çıkan arz fazlalarını, 1990’ların ortalarına kadar Avrupa STK’ları hibe yoluyla toplamış ve bunların eksik gıda noktalarına taşınması üzerine örgütlenmişlerdir. Ancak STK’lar bu son 10 yıl zarfında aynı yardım toplamak ve taşımak yerine nakdi yardım toplayıp, bunu ‘yerinde tedarik’ yöntemiyle dağıtmayı tercih etmektedirler. Günümüzde STK’ların mutlak yoksullukla mücadelede benimsedikleri yöntem, hep yerinde tedarik yöntemidir (İnsel, 2005: 3).

STK’lar hem devletin karar ve eylemlerinin denetlenmesinde, hem de sorumluluk ve katılımcılık bilincinin artmasında önemli işlevlere sahip olmaktadır. Ekonomik ve siyasal liberalizmin biçimlendirdiği modern devlet yapısıyla anlam kazanan STK’ların, Batı’daki gelişme dinamiğinde ulus devlet olgusu ve sosyal devlet anlayışı temel belirleyicileri

oluşturmaktadır (Kaya, 2006). Modern toplumsal yaşamın vazgeçilmezi olan STK'lar, günümüz toplumlarında kamusal otoritenin eksik kaldığı eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, çevre, kırsal kalkınma, kentsel dönüşüm gibi değişik alanlarda önemli işlevler üstlenmektedirler. Bununla birlikte dünyada yaşlıların bakımı, kimsesiz çocukların korunması, özürülülerin eğitimi gibi sosyal hizmet alanlarında öncülük STK'lara aittir.

STK'ları değişik özellikleri bakımından çok çeşitli türlere ayırmak mümkündür. Gunn (2004: 3), STK'ları; sendika, çeşitli işçi ve işveren örgütleri örneğinde olduğu gibi kendi üyelerine hizmet veren örgütler ve gönüllü yardım kuruluşlarından oluşan kamu hizmeti sağlayan örgütler olarak sınıflandırmıştır. Bu bağlamda STK'ların üç temel özelliğinden söz edilmektedir (Anheir, 2001: 4):

- STK'lar ortak çıkarlar etrafında toplum tarafından kurulurlar.
- STK'lar küreselleşme süreciyle yakından ilişkilidirler.
- STK'lar tam olarak kavramsallaşamamış olmaktan dolayı belirsiz ve bazen de kamu idaresinin alternatifi olarak görüldüğü için karşı çıkılan bir kavramdır.

Dünya Bankası'nın tanımına göre STK'lar sosyal barış ve refahı artırmak için çalışan, yoksulluğa dikkati çeken, çevreyi koruyan, temel sosyal hizmetleri sağlamaya çalışan ve temelde sosyal gelişmeyi sağlamayı amaçlayan özel organizasyonlardır. Daha geniş anlamıyla, ülke yönetiminin resmi olmayan, hükümetten bağımsız sivil kısmıdır. STK'ların temel özelliği kâr amacı gütmemeleridir. Onun için birçok defa hükümet dışı kurumlar (Non-governmental Organization – NGO) ve kâr amacı gütmeyen kurumlar- (Non-profit Organization – NPO) aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. STK'ların yapısında gönüllülük esas olsa da, günümüzde karmaşık ve büyük bütçeli mali yapıları dikkati çekmektedir (Brooke, 2001).

Günümüz dünyasında STK'lar giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Bugün adeta, STK'ların karar alma mekanizmasına katılım şekli ve oranı bir ülkedeki demokrasi standartlarının seviyesini belirler hale gelmiştir. Sivil dayanışma anlayışı ile sivil toplum anlayışı örtüşürken, sivil toplum anlayışı da demokrasi ile örtüşmektedir. Bu bağlamda STK'lar da demokrasi ile bağdaşmaktadır (Abay, 2004: 275-276). Bu durum bir yandan, farklı grupların ve akımların seslerini duyurabilmelerini sağlayarak 'katılımcı demokrasi' anlayışını güçlendirirken, bir yandan da STK'ların meşruiyetinin sağlanması zorunluluğunu doğurmaktadır (TOBB, 2006).

Büyüme merkezli kalkınma yaklaşımları yerine insanı merkeze alan yeni kalkınma yaklaşımları STK'ları, kalkınma sürecinde devlet ile

birlikte hareket eden ‘kalkınmanın yeni aktörleri’ olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlama, neo-liberal yaklaşımların, minimal devlet anlayışı ile de uyum göstermektedir (Acı, 2005).

Sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma fiziki sermaye yanında beşeri ve sosyal sermayenin de varlığını gerektirmektedir. Bir bölgede kalkınma sorununun tarafı konumunda olan ve her biri kalkınma yolunda çeşitli görev ve sorumluluklar üstlenmiş kurumlar arasında oluşturulabilecek etkin bir işbirliği, bölgesel kalkınmaya yönelik çabaların başarıya ulaşmasında yaşamsal öneme sahip olmaktadır (Çakmak, 2006: 84). STK’lar böyle bir işbirliğinin tesis edilmesi ve geliştirilmesinde önemli bir rol üstleneceklerdir.

Doğrudan ya da dolaylı olarak STK’ların sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma sürecinde üstlendikleri işlevler değişen ekonomik kalkınma tanımına paralel olarak değişmektedir. Çalışmanın bu bölümünde STK’ların temel işlevleri sıralanmaktadır.

3.1. STK’ların Yerleşime Yönelik Danışmanlık İşlevleri

Türkiye’nin doğu ve batı bölgeleri arasında kişi başına gelir düzeyi ile değerlendirilen gelir dağılımı açısından doğu aleyhine önemli bir farklılık vardır. Bu durum doğudan batıya doğru göçe yol açmakta ve gelişmiş yörelerde başta çarpık kentleşme ve güvenlik olmak üzere önemli sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca gecekondular bölgelerinde yaşayan insanların sayısının fazla olması, oy potansiyeli nedeniyle seçim dönemlerinde siyasi baskı oluşturmaktadır. Bu durum ise kaynakların verimli ve objektif kullanılmasını engellemektedir.

Yeni kentsel gelişme alanlarında, yerleşmeden önce tüm yeşil ve açık alanlar gerçekleştirilmelidir. Kentlerin eski yerleşik dokularında, özellikle nüfus yoğun alanların yoğunluğunu azaltacak planlamalar yapılmalı, nüfus yoğunluğu yeni konut alanlarına kaydırılmalıdır. Bu tür uygulamalar yapılırken yüksek katlı, çirkin görünümlü apartman blokları yıkılarak bunların yerine küçük ölçekli park alanları ve çocuk bahçeleri planlanmalıdır (Özcan, 2006: 270). Tüm bunların yapılmasında STK’ların danışmanlığından ve bölge dinamiklerini iyi bilmelerinden yararlanılabilir.

3.2. Tarihi-Kültürel Değerlerin Korunmasında ve İyileştirilmesinde STK’ların İşlevleri

Yaşanan savaşlar, artan küresel üretim ve sadece aşırı kâr arzusuyla hareket eden küresel sermaye dünyanın birçok kültürel miras ve zenginliklerin tahribatını alabildiğine hızlandırmıştır. Bu süreçte dünyada bu yıkımı azaltmak için ülkeler, Birleşmiş Milletler

Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) ve Uluslararası Kültürel Zenginliği Koruma ve Restore etme Çalışma Merkezi (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property-ICCROM) gibi STK işbirliği ile çalışan kuruluşlara üye olmuşlardır. Ancak, kültürel mirası korumada, devletlerarası anlaşmaların çoğu zaman yetersiz kaldığı görülmektedir. Çoğu zaman uluslararası anlaşmalar ihlal edilmekte hatta kamuoyundan gizlenebilmektedir. Soğuk savaş dönemlerinde ve günümüzde süregelen bölgesel savaşlarda yağmalanan kültür değerleri adeta güçlü olanın hakkı gibi yorumlanabilmektedir. Galip devletler bunların savaş tazminatı olduğunu dahi ileri sürebilmektedirler. Bu olumsuz ve tahribatçı yaklaşım karşısında en etkili tavır STK'ların önleyici protestoları olmuştur. STK'lar; barış döneminde ve silahlı çatışmada, öncesi ve sonrasında uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin uygulanması, kültürel miras korumasına yönelik olarak saptanan politika ve stratejilerin belirlenmesi, yaşama geçirilmesi, kültürel zenginliklerin kanuna aykırı ticaretinin önlenmesi, siyasi ve kamusal düzeyde koruma bilincinin arttırılması için çok önemli roller üstlenen birer ortak olarak düşünülmelidir. STK'ların kâr amacı gütmemesi esasıyla örgütlenmeleri sebebiyle de, ulusal ve uluslararası fonların aktarılmasında en güvenilir aracı olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Türk Tarih Vakfı (TTV), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD), Tarihi Kentler Birliği (TKB), Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı (KBGV) vb. sivil örgütlenmeler olup benzer faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetler sonucunda, ülkemizde giderek kültürel miras koruması konusunda etkin ve bilinçli bir kamuoyu oluşmaktadır (Şahin ve Güner, 2006: 2-3).

3.3. Çevre Değerlerinin Korunmasında STK'ların İşlevleri

Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olması çevre değerlerinin korunmasına ve doğal kaynakların tekrar oluşumunun önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Günümüz dünyasında küresel ısınma ile birlikte başta temiz su kaynaklarının azalması olmak üzere, birçok doğa problemleri yaşanmaya başlamıştır. Özellikle ormanlık alanların, kıyı ve sahillerin, su kaynaklarının korunması, sağlıksız ve doğaya zararlı atıkları bırakan yöntemlerle üretimin engellenmesi, verimli tarım arazilerinin korunması, bitki ve hayvan türlerini araştırmaya ve korumaya yönelik planlama sürecinde STK'lar etkin rol almak durumundadırlar (Özcan, 2006: 270-271). Çevresel faktörlerin aşındığı ve doğaya zara veren üretim faktörlerinin yoğunluğuna dikkati çekmek amacıyla dünyada birçok çevreci STK bulunmaktadır. Özellikle IMF, Dünya Bankası, AB gibi entegrasyonlar ile uluslararası işletmeleri protesto eden bu

kuruluşlar, sadece kâr dürtüsüyle hareket eden küresel sermayenin ulusal ekonomilerin doğal kaynakları üzerinde yapmış olduğu yıkıma dikkati çekmeye çalışmaktadırlar.

Ulusal ölçekte ise, doğal kaynakların korunmasına yönelik eğitim çalışmaları kapsamında STK'lar, çevre bilincini geliştirmek için belediyelerle işbirliği ve eşgüdüm içinde halka yönelik eğitim programları düzenlemektedirler (Özcan, 2006: 271). Çevreden sürdürülebilir biçimde yararlanma hususunda ise STK'lar, çevre hakkında bir koruma kültürünün gelişmesi için eğitim programları, paneller, söyleşiler, düzenleyebilirler veya bu tür girişimlere hem kaynak hem de personel açısından destek verebilirler.

3.4. Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım Kurumlarının Geliştirilmesinde STK'ların işlevleri

STK'lar aracılığıyla kültür merkezleri, halk eğitim kursları ve çeşitli kurumlarla çıkarılacak dergi ve broşürler yoluyla halka yönelik bilgilendirme ve eğitim çalışmaları zenginleştirilebilir. Ayrıca sağlık konusunda üniversiteler, il sağlık müdürlüklerinin yanında, tabipler birliği başta olmak üzere meslek odaları, ticaret odaları gibi STK'lara büyük görevler düşmektedir (Özcan, 2006: 272). Türkiye gibi sıklıkla doğal afetlerle karşılaşan ülkelerin, ortaya çıkan yıkımın giderilmesi için sadece hükümet kuruluşlarından sağlanacak yardımın yetersiz kalacağı gerçeğini kabulle sağlam bir sosyal yardım STK yapısına sahip olması gerekmektedir.

Türkiye'de sosyo-ekonomik kalkınma yoksullukla mücadelede kapsamına ele alınmıştır. Bu bağlamda, kimsesiz çocuklara yardım etme amacıyla 1928 yılında "Yardım Sevenler Derneği" kurulmuş ve 1935 yılında da Türkiye'de Çocuk Esirgeme Kurumu'na dönüştürülmüştür. 1976'da 2022 sayılı yasa ile kimsesiz yoksul yaşlılara yardım yapılması öngörülmüştür. 1986 yılında Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (Fak-Fuk-Fonu), kurulmuştur (Gündüz, 2006: 46). Sağlık Bakanlığının, ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin yeşil kart verilerek devlet tarafından karşılanması hakkında kanunun 1992 yılında yürürlüğe girmesiyle yoksul vatandaşlara bedava sağlık hizmeti verilmektedir. 2002 yılı itibariyle bu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu hizmetinden yararlananların sayısı yaklaşık 13 milyon civarındadır. 2003 yılı itibariyle, Türkiye nüfusunun yaklaşık 1/5'ine yakın bir kısmı faydalanmaktadır (Gündüz, 2006: 48-49).

4. STK'ların Ekonomik Faaliyetleri Ve Türkiye'de Durum

Konumuz itibariyle üzerinde durduğumuz ekonomik işlevlerinin yanı

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

sıra STK'ların dini faaliyetler, eğitim ve kent organizasyonları yoluyla yerine getirdiği sosyal düzenleyici fonksiyonları da bulunmaktadır (Gunn, 2004: 4). Bununla beraber ekonomik hayatta yer edinmiş uluslararası STK'ların geleneksel olarak en fazla yaptıkları girişim, açlıkla mücadele için acil yardım girişimleri olan yardımlardır. Yani, önceleri STK'ların rolü, açlığın bulunduğu yerler için nakdi veya aynı yardım toplayarak, ama bunu her zaman aynı yardım şeklinde vermek üzerine yoğunlaşmaktaydı (İnsel, 2005: 2). Çünkü bu tür yoksulların yaşadığı çevrede para ile gıda bulmak ta oldukça zor olmaktadır.

Ülkeler makroekonomik hedeflere ulaşmak için mikro ekonomik verilerden hareket etmektedirler. Bundan dolayı günümüzde yerel popülasyonun, bu hedeflere ulaşmak için, önemi gittikçe artmaktadır. Bu, kalkınmaya bireysel bir bakıştır. Birey ve hane halkından başlayan bu süreç tüm ülkeye kadar genişleyen bir yapıya sahiptir; birey gelişecek, ailesi gelişecek, toplum gelişecek ve ülke kalkınacak. Siyasi iradenin bahsedilen halkaları STK'lar ile sağlamasını savunan bu görüşe göre,

- Yeni STK'lar kurulmalı ve var olanlar geliştirilmelidir.
- STK'lar üzerindeki siyasi otorite yerini sivil idareye devretmelidir.
- STK'ların meslek içi eğitimleri sağlanmalı, mali yapıları düzenlenmelidir.
- Yapılan kalkınma programları içinde STK'lar aktif rol almalıdırlar (Muskin, 2001: 4-5). Bu uygulamayı en çarpıcı bir şekilde gerçekleştiren ülkelerden biri Japonya'dır. Japonya'da ekonomi üç ana kategoride ele alınmaktadır (Ishizuka, 2002: 243-244).
 - Kamu ekonomisi
 - Özel ekonomi
 - Sosyal ekonomiSosyal ekonomi de kendi içinde,
 - Kurumsallaşmış sosyal ekonomi (kooperatifler, işçi sendikaları vs.)
 - Kamu sosyal ekonomisi (yetiştirme yurtları, yaşlı evleri vs.)
 - Halk sosyal ekonomisi (STK ve diğer sivil toplum organizasyonları, çevreci örgütler, insan hakları örgütleri, tüketici hakları kuruluşları, sosyal eğitim organizasyonları vs.) gibi alt bölümlere ayrılmaktadır.

Görüldüğü üzere, tüm ülkeyi kapsayan ve tüm kesimleri ilgilendiren kalkınma programlarının sosyal ekonomiyi oluşturan bu grupların katılımıyla hazırlanmasının, Japon ekonomisinin sürdürülebilir dengeli bir

kalkınma sürecine girmesindeki katkısı oldukça fazladır.

Türkiye’de sosyo-ekonomik bir kalkınmanın önündeki en büyük ekonomik engel bölgesel gelişmişlik farklılıkları sorunudur. Bu farklılığın nedeni de bir mekanda yığılma ve buna bağlı olarak oluşan “görece geri bölgeler” ve “görece gelişmiş bölgeler” şeklindeki ikili sosyo-ekonomik yapıdır. Görece gelişmiş bölgelerin sorunu mekansal yığılmadan doğan kent içi ulaşım, kamu düzeni, sosyal güvenlik, hava-su kirlenmesi, doğal çevrenin tahribi gibi birçok sosyal maliyet iken; görece geri bölgelerin sorunu ise, düşük eğitim düzeyi, düşük verimlilik, sağlık, yaygın işsizlik, tarımsal üretimin marjinal düşük marjinal verimine bağlı olarak mevcut yoksulluk, sosyo-kültürel yoksunluk ve büyük kentlere göçtür (Mutlu, 2005: 112). Bu sorunları ortadan kaldırmak için iyi bir durum analizi yapılmalı ve yerel dinamikleri harekete geçirecek projeler hazırlanmalıdır. Bu projelerin finansmanı büyük ölçüde devlet yönetiminden sağlanmalı ancak faaliyetlerin koordinasyonu ve yürütülmesi STK gibi siyasi iradenin dışında kalan örgütlerce yapılmalıdır.

Türkiye’de de gerek kalkınma planları ve yıllık programların hazırlanması sırasında, gerekse ekonomiyi ve sosyal yaşamı doğrudan etkileyen kanun tasarısı ve tekliflerinin hazırlanması sırasında, hükümetin STK’lar ile yapacağı bilgi alışverişi, sosyo-ekonomik gelişme bakımından önemli faydalar sağlayacaktır. Hatta Japonya örneğinde olduğu gibi, eğer Türkiye’de de kalkınmanın lokomotifi sayılan tarım sektöründeki tüm çiftçilerin organize edildiği STK’ların varlığı desteklenirse kırsal kalkınma sürecinde hızlandırılabilir. Aynı zamanda STK’lar ve onlarınuluslararası ilişkileri, uluslararası kalkınma sürecine de büyük katkı sağlayabilecektir.

Türkiye’de, bürokratik yapıdaki siyasallaşma, siyasal kayırmacılık, üst düzey yöneticilerin her iktidar değişikliğinde değiştirilmesi, kamu yönetimindeki örgütlenme yetersizlikleri devletin siyasal yapısında yolsuzluklar için uygun bir ortam hazırlamıştır. Türkiye’nin toplumsal yapısındaki aile, akraba ve hemşehri ilişkilerinin, bürokratik süreçlere taşınması, devlet yapısının genelde otoriter ve merkeziyetçi olması, yönetimde yeterli ve yetenekli insanların yer almamış olması, hızlı nüfus artışı ile çarpık kentleşmenin getirdiği işsizlik ve yaşam şartlarının zorlaşması yolsuzluklara uygun ortam hazırlamıştır. Diğer yandan ekonomik yaşama müdahale eden devletçi politikalar, devlet eliyle oluşan rantların paylaşım süreci de yolsuzlukların bir diğer kaynağını oluşturmuştur.

Kaynakların kıt ve sınırlı olduğu birçok azgelişmiş ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de, devletin savurganlığı dikkat çekmektedir. Kaynak bakımından daha zengin ülkelerde görülmeyen bu durumun oluşmasında, daha çok yöneticilerin sorumsuzluğu ve yeterli denetim mekanizmalarının

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

bulunmayışı etkendir. Aşırı ve savurgan harcamalar, yolsuzluklar, devletin hantal yapısı, kamu harcamalarıyla ilgili yeterli denetim ve özenin bulunmayışı bütçe açıklarını büyötmekte ve borçlanmayı zorunlu hale getirmektedir (Özsemerci, 2005: 1-3). Bu çarpıklığı gidermek için merkezden yaptırımlardan ziyade, yine sorunları en iyi bilen sosyal bağlamda halkın kurmuş olduğu STK'ların etkin olacağı oldukça açıktır.

Sürdürülebilir dengeli bir kalkınma sürecinde taraflar arasında STK'ların rolü günümüzde tüm dünyada artmaktadır. Ancak Türkiye'de merkezi planlama anlayışının ortaya çıkardığı bir sonuç olarak STK'ların bölgesel sorunlara eğilmesi 1990'lı yıllara kadar sınırlı ölçüde gerçekleşmiştir. Günümüzde hem iş dünyası temelli hem de toplumsal amaçlı STK'lar bölgesel ve genel kalkınmada artan oranda rol almaktadırlar. Ayrıca katılımcılık anlayışının bölgesel gelişmede temel ilke haline gelmesi STK'ların bölgesel gelişme konusundaki işlevlerini zenginleştirmiştir (DPT, 2006b: 39).

Bölgesel gelişmeye konu olan araçların ülkemizde yeni olması, ayrıca koordinasyon konusunda özellikle mevzuattan kaynaklanan iletişim yetersizliklerinin varlığı geleceğe dönük stratejilerin tanımlanmasını güçleştirmektedir. Öte yandan konu ile ilgili kamusal otoritelerin dışında STK'ların ve yerel paydaşların bölgesel sorunlara çözüm aramaya ve diğer aktörlerle işbirliğine ülke genelinde istekli olması strateji oluşturma çabalarının olumlu yönleri olarak değerlendirilmektedir (DPT, 2006b: 48).

Günümüzün gelişmiş toplumlarında hükümetle toplum kesimleri arasındaki diyalog sadece siyasal diyalogdan ibaret olmayıp, ekonomik ve sosyal alandaki sorunlar da STK'lar ile sürdürülmektedir. Ayrıca, bu diyalog tüm toplum kesimlerinin kendi aralarında etkileşim ve işbirliği şeklinde de yaşanmaktadır (BELGENET, 2001).

5. Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Ve STK İlişkisi

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlayacak şekilde, kaynakları tüketmeden ya da bu kaynakların tekrar oluşumuna engel olmadan şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (HRSDC, 2001: 48). Türkiye'de sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması için en önemli gereklilik kalkınmanın temel paradigmasının iyi anlaşılmasıdır. Bunlar (Şentürk, 2004):

- Yerel aktörlerin işbirliği,
- Yerel girişimcilerin yapabilirlik kapasite ve becerilerinin geliştirilmesi,
- Kamunun öncülük ve rehberlik yapması,
- Kent planlarının yerel kalkınma anlayışına göre yeniden ele alınması,
- İşgücünün geliştirilerek kalifiye edilmesi, ve
- Sayılan tüm bu faaliyetlerin yerel STK'lar ile birlikte koordineli sürdürülmesidir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin öncelikle yerel alt yapıyı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. STK'lar da muadili

kurumların alt yapı geliştirme çalışmalarına destek olarak ve toplumun planlama sürecine katılımını sağlayarak uygulanabilir, akılcı ve gerçekçi planlar hazırlanması sürecine destek olabilirler.

Ekonomiye yenilikler kazandırmada ve ağ ekonomileri* yaratarak

verimliliği artırmada önemli bir faktör çalışmanın birinci kısmında ele alınan sosyal sermayedir. Sosyal sermayenin özü işlem maliyetlerini düşüren işbirlikçi tutum ve güvendir. Bir sosyo-ekonomik gelişme stratejisi hazırlanırken sosyal sermayenin varlığı ya da yokluğu göz önüne alınmalıdır. Türkiye'nin geri kalmış bölgeleri sosyal sermayesi en düşük olan bölgelerdir (Mutlu, 2005: 121). Çalışmada sosyal sermayenin gelişimi ile yakından ilişkilendirilen STK'lar da doğal olarak bu bölgelerde etkin değildir. Ayrıca bu bölgelerde kurulan STK niteliğindeki örgütlenmelerin birçoğu sosyo-ekonomik değil siyasi amaçla kurulmuşlardır.

Türkiye'de uygulamaya konulan önceki kalkınma planlarının olumsuz sonuçlarından ders alınmışçasına VI. Plan (1990-1994)'dan sonraki planların ilk cümlelerinde şöyle denilmektedir: “Hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmak Plan'ın başlıca amaçları arasındadır” (Tokgöz, 2001: 211). Buradan anlaşılıyor ki, artık VI. Plan'dan sonra, dengeli sürdürülebilir bir kalkınma için, merkezden idare yerine bölgesel ve yöresel dinamiklerin harekete geçirilmesi gerektiğinin farkına varılmıştır.

Ülkemizde ekonominin makro ve mikro dengelerinin yüksek enflasyon ve faiz ile bozulması neticesinde 1980'li yıllardan sonra istikrarsız bir yapı süreklilik kazanmıştır. Bu dönem boyunca ekonomik büyümede istikrarın yakalanamaması ve yapısal problemler ülkemizi sadece ekonomik açıdan değil sosyal anlamda da olumsuz etkilemiştir. Özellikle ekonominin reel dengelerinin oturmaması işsizlik ve gelir dağılımı ile ilgili önemli problemler yaratmıştır. Bu çerçevede izlenmekte olan ekonomi politikaları, öncelikli olarak yapısal anlamda Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir bir büyüme ortamını yakalaması üzerine kurgulanmakta ve buna bağlı olarak da sürdürülebilir bir kalkınma sürecini başlatmak üzere tasarlanmaya çalışılmaktadır (Demir, 2005: 27). Bununla birlikte 2000'li yıllardan sonra enflasyon oranlarının kademeli olarak düşmesine, ülkeye yabancı yatırımın gelmesine, yatırımların, ihracatın, ve kişi başına düşen milli gelir miktarının artmasına rağmen bu gelişmelerin sosyo-ekonomik yapıda hissedilmemesi ve yoksulluk ile gelir dağılımı adaletsizliğindeki artışlar iktisatçıları farklı

neden aramaya yöneltmiştir.

*İçinde bulunduğumuz bilgi ekonomisi sürecinde gelişen elektronik ticaretin (e-ticaret)

şekillendirdiği ve iletişim ağları ile bütünleşmiş bir ekonomik sistemi ifade etmek için kullanılan kavramdır.

Gerek AB'ye üye ülkeler ve Türkiye arasında, gerekse Türkiye'nin bölge ve yöreleri arasında önemli ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklılıkları bulunmaktadır. Nitekim mevcut duruma ilişkin temel göstergeler, AB'ye üye ülkelerinkilerle karşılaştırıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Ülkemizin geneli açısından ekonomik ve sosyal uyum alanında uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Bunun için bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesine yönelik bölgesel karakterli sonuç alıcı programların bir an önce uygulamaya konulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Dinler, 2005: 234-238).

Türkiye'de STK'ların genel yapısına bakıldığında, AB üye ülkelerinde faaliyet gösteren STK'lardan daha az kurumsal ve daha az etkin bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'de STK'ların sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli bir role sahip olduğu anlayışının vurgulanması, baskı unsuru oluşturabilecek organizasyonsal ve kültürel yapıya ulaşmalarının desteklenmesi oldukça önemlidir (iktisad.org.tr).

5.1. Türkiye'de STK'lar

Bölgesel kalkınma çabalarının planlama, uygulama, ve değerlendirme aşamalarında süreçte yer alacak aktörleri koordine edecek ve yönetim çabalarına liderlik edebilecek yerel bir yönetim organına ihtiyaç olacaktır. Bu organların devlet kurumu olması halinde çeşitli sınırlamalarla karşı karşıya kalınacağı açıktır. Durum böyle iken önemli olan bölgesel kalkınmada görev ve sorumluluk taşıyan kamu, yerel yönetim ve özel sektör kuruluşları ile birlikte STK'ların ortak sinerjisinden yararlanmayı mümkün kılacak bir yapının oluşturulmasıdır (Çakmak, 2006: 61-62). Ancak bu yapıda verimlilik temelinde özel sektör mantığını STK'ların vereceği görülmektedir.

STK'ların son yıllarda tüm dünyada bu kadar yaygınlaşmasının altında, "katılımcı demokrasi" için vazgeçilmez birer unsur olarak görülmeleri yatmaktadır. Tanımı ve kapsamı ise, 1990'lı yıllarda Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve OECD gibi uluslararası kuruluşların ortaya atıp geliştirdiği 'iyi yönetim' kavramının içinde bulunmaktadır (Mukasa, 2006: 4). Her iki kavramın Türk ve dünya

literatürüne yerleşmesi de aynı döneme denk gelmektedir. Bugün devletlerden büyük şirketlere ve KOBİ'lere kadar ekonomik, sosyal ve siyasi tüm aktörlerin literatürlerine aldıkları “iyi yönetim” kavramının, bürokrasi ve özel sektörden sonraki en önemli üçüncü ayağını da STK'lar oluşturmaktadır. Tarih Vakfı'nın 2005 yılı için gerçekleştirdiği araştırmaya göre Türkiye'de faaliyet gösteren 3 bin 268 STK bulunmasına karşın, resmi olmayan verilere göre STK'ların sayısının 70 bini bulunduğu ifade edilmektedir. Sadece Diyarbakır'da 200'ün üzerinde STK olduğu tahmin edilirken, bu konudaki en büyük eleştiri, STK adı altında sadece fonlardan yararlanma amacıyla kurulup aslında hiçbir faaliyet göstermeyen birçok oluşumun bulunmasıdır (Tuncay, 2006).

Batı dışı modernleşme ve gelişme dinamiklerine sahip olan Türkiye gibi toplumlarda sivil toplum girişimleri ya yerel toplumsal düzeyin böyle bir girişime elvermediği karamsarlığı ile ya da yakın veya uzak bir gelecekte Batı'daki düzeye ulaşılacağı iyimserliği ile ele alınmaktadır (Tosun, 2003).

Tüm toplumlarca benimsenebilecek bir demokratikleşme veya sivil toplum modeli bulunmamaktadır. Bu çerçevede “birleştirici demokrasi stratejisi” de diğer tüm modeller gibi, Türkiye'deki devlet – sivil toplum – piyasa ilişkilerinde uygulanabilir bir model olmaktan çok, üçlü ilişkinin sivil toplum ve demokrasi merkezli yeniden kurgulanması, siyasa belirleme süreçlerinde sivil toplumun etkinliğinin artırılmasına aracılık etme potansiyeli açısından önem taşımaktadır. Yaklaşımların sivil toplum merkezli olmasının araçsal önemi yadsınamaz durumdadır. Ancak bu türden inceleme araçlarını kullanırken var olan sivil toplum yapılarını haddinden fazla yüceltmek ya da haksızlık yapacak kadar yok saymak yerine, kendi özgün koşulları içinde dönüşümlerini sağlayacak kanalları aramak gerekmektedir. Farklı toplumların kendi özgül koşulları içinde ürettikleri politik kültür ve bu kültüre dayalı olarak ortaya çıkan kurumları vardır. Devlet, sivil toplum ve piyasa arasındaki ilişkilerinin de her toplumun kendi özgül koşulları içinde biçimlendiğini daha baştan kabul ederek, onu anlamaya, oturduğu temelleri, değişkenleri incelemek daha gerçekçi bir yaklaşımın ortaya konulmasını sağlayacaktır (Tosun, 2003).

5.2. STK'lar ve Ekonomik Kalkınmaya Etkileri

Hükümetler geleneksel bazı görevlerini artık piyasa ekonomisine ve sivil topluma devretmektedirler (Çakmak, 2006: 15). Yıllarca uyguladığı merkezi politikalarla bir türlü gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluğun önüne geçemeyen hükümetler için bu konularda sorumluluk ve maliyet paylaşımına gitmek kaçınılmaz olmuştur. Fakat yoksullukla uğraşan mevcut STK'lar, yoksulluğun ortaya çıkışının asıl nedenleri ile değil, yoksulluğun çıktılarıyla (örneğin; korunmaya muhtaç çocuklar, sokak

çocukları, evsizler, giyinme ve barınma sorunları gibi sorunlarla uğraşmaktadırlar. STK'ların bu çalışma yöntemleri ise asıl sorunu çözmemekte, aksine günü kurtarmaya yönelik politikalar üretmelerine neden olmaktadır. Asıl olması gereken sorunun kendisi ile uğraşmaktır. Bunun için de yoksulluğun meydana getirdiği sorunları yaşayan asıl kitleyi yani yoksulları dışlamadan bir örgütlenme şeklinin benimsenmesi gerekmektedir. Bu örgütlenme şeklinde bireysel yoksullukların ve sorunların giderilmesi yerinetoplumsal yoksulluk sorununun giderilmesi ile uğraşılması gerekmektedir. Ayrıca yoksullardan oluşan STK'ların eşgüdüm ve işbirliği içinde hareket etmeleri önemlidir. Ancak böyle bir hareket evrenselleşerek küreselleşmenin alternatifi olabilecektir. Yoksulların politik karar alma süreçlerine katılımı ülkelerin kalkınmasının geleceğidir. Böyle bir katılım, ulusal ve yerel kalkınmayla ilgili kararlar için gereklidir. Bu nedenle, sürecin demokratikleşmesinden yana olan ve yoksulluğu eksen alan bir kalkınma modeli desteklenmelidir. Ayrıca bu yoksulluk örgütlenmeleri ekonomik eşitsizliklerin kısır döngüsüne ve doğanın tahrip edilmesine dur diyebilecek sürdürülebilir kalkınmayı ve demokrasiyi destekleyen politik kurumsal reformların savunulmasında başı çekmek durumundadırlar (Oktay, vd., 2005).

Halen yoksullukla ya da yoksulluğun sonuçları ile ilgili çalışmalar yürüten pek çok STK uluslararası yardım programlarının proje yürütücülerine dönüşmüş ve sosyal devlete alternatif olmuşlardır. Artık devletin kalkınmada öncelikli olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu sosyal işlevleri giderek STK'lar yüklenmektedir.

Son zamanlarda kalkınma programında yer alan sosyal sermayenin güçlendirilmesi kararıyine STK'lara dayandırılmaktadır. Sosyal sermayenin geliştirilmesiyle yoksulluğun azalacağı varsayımından hareket eden yeni kalkınma vizyonunda, sosyal sermaye kavramı, bireylerin özel yaşam alanlarındaki dayanışma ve yardımlaşma ağları olarak ifade edilmekte, etnik bağlar, aile ve komşuluk ilişkileri, cemaatler temelindeki geleneksel ilişkilerin geliştirilmesi gerekliliğini öngörmektedir. Dünya Bankası yoksulların sosyal kurumlarını inşa etmek gerektiğinden söz ederken, sosyal sermayenin dış destek kullanarak yaratılmasını ve geliştirilmesini gerekli gördüğünü belirtmektedir. Bu dış desteğin STK'lar aracılığıyla sağlanması gerektiği ise Dünya Bankası gibi kurumlarca kabul görmektedir.

5.3. Kırsal Ekonomi ve Kırsal Kalkınmada STK'ların Rolü

Kırsal ekonominin güçlendirilmesinde; temel istihdam alanı olan tarım sektörünün yapısal sorunlarının çözümü önemini korumaktadır. Tarımsal yapının zayıf yönleri aşağıda özetlenmektedir (DPT, 2006a: 8):

- Küçük ve parçalı işletme yapısı,

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- Geçimlik ve yarı geçimlik üretimin yaygın oluşu,
- Mesleki eğitim, örgütlenme ve işbirliği konularında etkinsizlik,
- Tarımsal ürünlerin kalite ve standartlar açısından iyileştirme ihtiyacı içinde olması,
- Tarım-sanayi entegrasyonunun zayıflığı ve pazarlama güçlükleri,
- Eğitim ve yayım hizmetlerinde yetersizlik,
- Düşük verimlilik,
- Sermaye ve mali kaynak yetersizliği,
- Tarım topraklarında yaşanan erozyon sorunu,
- Kamu örgütlenme yapısının dağınıklığı.

Bu zayıflıklar, üretimde verimsizlik kısır döngüsü içerisinde çiftçi gelirlerinin yeterli düzeye ve istikrara kavuşması, yaşam kalitesinin yükselmesi önünde engel teşkil ederken, yoksulluk sorununu da beraberinde getirmiştir. Göç eğilimlerinin devam etmesi nedeniyle kırsal ekonomi işgücü ve sermaye gibi üretkengüçlerini kaybetmektedir. Bu etki, tarım arazilerinin sınırlı olması kadar geçim kaynaklarının çoğunlukla ormancılığa bağımlı bulunduğu, pazara ve hizmetlere erişim imkanları açısından görece dezavantajlı olan orman köylerinde ve kent merkezlerine uzak kırsal yerleşimlerde daha yoğun hissedilmektedir (DPT, 2006a: 8-9).

Sonuç

Dengeli bir sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadelede, STK işbirliği kaçınılmaz bir gerekliliktir. Modern ekonomik kalkınma teorileri STK'lar başta olmak üzere diğer kamu dışı kurumların kalkınma programlarında aktif rol alması gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda diğer sosyal sorunlarda olduğu gibi, yeni bir ekonomik sorun olan ve maliyeti gittikçe artan kent yoksulluğunun da nedenlerinin ortadan kaldırılmasında STK'lar önemli bir role sahiptirler. Bunun için STK geliştirme programları, gönüllülük, gönüllü eğitimleri ve toplum sorumluluk üstlenme konusunda bilinçlendirilmesi ve bu alandaki çalışmaların daha etkili ve daha verimli hale getirilmesi gittikçe daha önemli hale gelmektedir.

Türkiye'nin sağlam ve dayanışmacı bir toplum yapısına, saydam ve yolsuzluklardan arınmış bir kamu yönetimine kavuşturulmasında, siyasal yapılanmadaki çarpıklıkların etkisinin azaltılmasında, sivil iradenin devlet yönetiminde etkin olmasında STK'ların etkisi büyük olacaktır.

Esasen milli gelirdeki artışlar, ihracat seviyesindeki yükselişler, enflasyon oranlarındaki azalışlar gibi tüm ekonomik gelişmeler ancak

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

bunların ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınma sürecinde bir araç olarak kullanılarak topluma yayılmasıyla anlam ifade etmektedir. Eğer bu sağlanmazsa sadece rakamlara sevinen bir toplum ortaya çıkacaktır. Bu noktada sosyo-ekonomik kalkınmada ve bu sürecin sürdürülebilir hale getirilmesinde, birçok handikabı bünyesinde bulunduran görece geri kalmış kırsal alanlarda iktisadi bir zorunluluk olan fiziki altyapı ile birlikte, sosyal sermayeyi geliştirici üstyapı yatırımlarının yapılması ve yatırımlardan tüm halkın yararlanmasının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Yukarıda tüm anlatılanlardan çıkarılabilecek temel sonuç, halkın seçmiş olduğu yönetimi aynı zamanda her zaman denetleyebilmesi ve gerektiğinde hesap sorabilmesi için STK'ların hem sayısının hem de işlevlerinin artırılması gerektiğidir. Hazırlanan kalkınma programlarında bu yerel örgütlerin desteği ve bilgisinden yararlanılmalıdır. Ekonomik kalkınmanın tanımına uyacak bir şekilde sadece ekonomik büyüme anlamında değil tüm sosyo-kültürel anlamda da bir gelişme ve büyüme sağlanabilmesi için günümüz şartlarında yerel dinamiklerin kalkınma programlarına katılması zorunlu bir hale gelmiştir. Ancak böylece elde edilen kalkınma süreci devamlı ve sürdürülebilir hale gelebilecektir.

Kaynaklar

ABAY, Ali Rıza (2004), “Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri”, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı, Eskişehir, ss. 271-281.

ACI, E. Yüksel (2005), “Kalkınma Sürecinde NGO'lar”, <http://marmarali.biz/makaleler.asp?part=makale&islem=oku&id=87> (17.11.2006)

ALTAY, Asuman (2005), “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, Sosyo Ekonomi Dergisi, 2005-2, ss. 189-152.

ANHEIR, Helmut, Marlies GLASIUS and Mary KALDOR (2001), “Introducing Global Civil Society”, Global Civil Society 2001, London: Oxford University Press.

BELGENET, (2001), “Ekonomik ve Sosyal Konsey Yasası”, <http://www.belgenet.com/eko/k4641.html> (01.10.2006).

BEUGELSDIJK, Sjoerd and Sjak SMULDERS (2004), “Social Capital and Economic Growth”,

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

http://www.dur.ac.uk/economics.guestspeakers/2003_04/Smulders.pdf
(19.10.2006)

BROOKE, Christopher, (2001), “The World Bank and Civil Society”, Corporate Power and Political Philosophy-Non-Governmental Organisations.

http://users.ox.ac.uk/~magd1368/archive/corporate/tt01_ngos.htm
(06.10.2006).

ÇAKMAK, Erol (2006), Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, Birinci Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.

DEMİR, Oğuz, (2005), “Türkiye’de Kalkınma ve STK İlişkisi”, Sivil Toplum Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 11, http://www.siviltoplum.com.tr/tanitimar_11_5.htm (06.10.2006).

DEMİRCİ, A. Güneşer (2005), “Farklı Ülkelerde Kalkınma Ajansları”, Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, (Der. Menaf TURAN), Ankara: Paragraf Yayınevi. DİNLER, Zeynel, (2005), Bölgesel İktisat, Ekin Kitapevi, Yen. Yedinci Basım, Bursa.

DPT, (2006a), “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi”, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2006/02/UKKS.pdf> (06.10.2006).

DPT (2006b), “Bölgesel Gelişimde Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara, http://plan9.dpt.gov.tr/oik15_1_bolgeseltemel/151bolgel1.pdf (21.11.2006).

GUNN, Christopher (2004), Third-Sector Development: Making Up for the Market, Ithaca, London: Cornell University Press.

GÜNDÜZ, A. Yılmaz (2006), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5(15), ss. 34-55. <http://www.e-sosder.com/dergi/1534-55.pdf> (20.06.2007).

HRSDC-Human Resources Development Canada (2001), “Human Resources Development Canada’s Sustainable Development Strategy II”, <http://www.hrsdc.gc.ca/en/cs/fas/as/sds/feb2001.pdf> (19.11.2006).

ISHIZUKA, Hideo, (2002), “The Social Economy Sector in Japan”, Annals of Public and Cooperative Economics 73: 2, Japan. <http://www.blackwellsynergy.com/doi/abs/10.1111/1467-8292.00193>

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

(15.10.2006).

İKTİSAD (2007), “Neden Kalkınma Ajansları?”, <http://www.iktisad.org.tr/index.php?news=5> (25.02.2007).

İnsel, Ahmet (2005), “Yoksulluk, Dışlanma ve STK’lar”, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No: 6, http://STK.bilgi.edu.tr/docs/insel_std_6.pdf (19.11.2006).

KAYA, Gazanfer,(2006), “Kamusal Hizmetler Gerçekleştiren Sivil Toplum Kuruluşlarının Neo-Liberal Politikalar Karşısındaki Konumları”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kamusalhizmetler.htm> (17.10.2006).

KOSGEB (2005), “Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü”, <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/150%5Csosyal%20sermaye.PDF> (10.11.2006).

MIGUEL, Edward, Paul GETRLER ve David I. LEVINE (2005), “Does Social Capital Promote Industrialization? Evidence From a Rapid Industrializer”, http://elsa.berkeley.edu/~emiguel/miguel_promote.pdf (21.11.2006).

MUKASA, Sarah, “Are Expatriate Staff Necessary in International Development NGOs? A Case Study Of An International NGO in Uganda”, CVO International Working Pap: 4, <http://www.ise.ac.uk/collections/CCS/pdf/int-work-paper4.pdf> (08.10.2006).

MUSKIN, Joshua, (2001), “NGOs in Development: The Case of World Learning”, SIT (School For International Train) Occasional Papers Series, Issue 2, Spring. <http://www.sit.edu/publications/docs/sitops02.pdf> (15.10.2006).

MUTLU, Servet (2005), “Bölgesel Farklılaşmanın Nedenleri ve Türkiye Bağlamında Bölgesel Gelişme Stratejileri”, Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi, (Ed. Haluk ERLAT), Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, ss. 111-134.

OKTAY, Suzan, Serbilgöl BAKIR ve Yasemin KOTAN, (2005), “Sivil Toplum Örgütleri Uluslararası Yardım Programları ve Yoksulluk”, Ankara. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/stoveyoksulluk.htm> (07.10.2006).

ÖZCAN, Ayşe (2006), “Türkiye’de Bir Kentsel Dönüşüm İçin Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’lara Düşen Görevler: STK’ların

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Yüklenebilecekleri Yeni İşlevlerin İrdelenmesi”, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale, 265-274.

ÖZSEMERÇİ, Kemal, (2006), “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri”, Ankara. http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_206.htm (03.10.2006).

SOBEL, Joel (2002) "Can We Trust Social Capital?" Journal of Economic Literature, Vol. XL, March, pp. 139-154.

SCHAIK, Ton Van (2002), “Social Capital in The European Values Study Surveys”, Country paper prepared for the OECD-ONS International Conference on Social Capital Measurement London, September 25-27, <http://www.oecd.org/dataoecd/22/22/2381883.pdf> (14.10.2006).

ŞAHİN, Sultan K. ve Saadet GÜNER (2006), “Kültürel Mirasın Korunması ve Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki”, http://web.deu.edu.tr/terracottas/kumid/files/sultan_bildiri_metni.pdf (03.11.2006).

ŞENTÜRK, Hulusi, (2004), “Pendik Yerel Kalkınma Platformu”, İstanbul: Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 14, <http://www.makalem.com.tr> (29.09.2006).

ŞİŞMANYAZICI, Nil, (2002), “Kalkınma ve Sosyal Sermaye”, Ekonomistler Platformu http://www.art4development.net/Kalkinma%20Yolunda_%20Sosyal%20Sermaye%20ve%20Sosyal%20Sorumluluk.html (26.09.2006).

TOBB,(2006), “AB ile İlişkilerde STK’ların Rolü”, Ankara. <http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/> (10.10.2006).

TOKGÖZ, Erdinç, (2001), “Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi 1914-2001”, 6. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.

TOSUN, Gülgün Erdoğan, (2003), “Birleştirici Demokrasi Devlet-Sivil Toplum İlişkisinin Yeniden Yapılandırılması İçin Bir Analiz Aracı Olabilir mi?”, Sivil Toplum Dergisi, Yıl:1, Sayı: 1, Ocak-Şubat- Mart, http://www.siviltoplum.com.tr/sayi1_tr_4.htm (08.10.2006).

TUNCAY,Ebru, (2006) “Sivil Toplum Kuruluşları Yükselişte”, Ankara.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

http://www.finansalforum.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=44556
(05.10.2006).